

O'SMIRLARDA INTELEKTNING IJTIMOYIY TABIATI VA UNING O'ZIGA XOS JIHLTLARI

Abdullayeva Shohida Avaz qizi

TMC Instituti Pedagogika va
Psixologiya fakulteti 4-bosqich talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20054216>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01- may 2026 yil
Ma'qullandi: 03- may 2026 yil
Nashr qilindi: 05- may 2026 yil

KEYWORDS

o'smirlik, intellekt, ijtimoiy muhit, tafakkur, shaxs rivojlanishi, ijtimoiy munosabat, psixologik rivojlanish, kommunikatsiya.

ABSTRACT

Mazkur maqolada o'smirlik davrida intellektning ijtimoiy tabiati, uning shakllanish omillari hamda o'smirlar psixologiyasidagi o'ziga xos jihatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, oilaviy muhit, tengdoshlar guruhi, ta'lim jarayoni va zamonaviy axborot texnologiyalarining o'smir intellektual rivojlanishiga ta'siri yoritilgan. O'smirlik davrida ijtimoiy munosabatlarning shaxs tafakkuri va intellektual faoliyatiga ko'rsatadigan ta'siri ilmiy-nazariy asosda bayon etiladi.

O'smirlik davri inson hayotidagi eng murakkab va muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Ushbu davrda shaxsning nafaqat jismoniy, balki psixologik va intellektual rivojlanishida ham sezilarli o'zgarishlar yuz beradi. Ayniqsa, intellektning shakllanishida ijtimoiy muhit muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki inson intellekti jamiyat bilan o'zaro munosabatlar jarayonida rivojlanadi va boyib boradi. O'smir o'z fikrini boshqalar bilan solishtirish, muloqot qilish, bahs-munozaralarda qatnashish orqali tafakkurini rivojlantiradi.

Intellektning ijtimoiy tabiati deganda insonning aqliy faoliyati jamiyat, ijtimoiy tajriba va muloqot jarayonlari ta'sirida shakllanishi tushuniladi. O'smirlik davrida esa bu jarayon yanada faol kechadi, chunki o'smir o'z "Men"ini anglashga, mustaqil fikr yuritishga va jamiyatdagi o'rnini topishga intiladi.¹

O'smirlik davrida intellekt rivojlanishining psixologik xususiyatlari. O'smirlik davrida tafakkur asta-sekin abstrakt va mantiqiy xarakter kasb eta boshlaydi. O'smir voqealarni tahlil qilish, sabab-oqibat bog'lanishlarini tushunish va mustaqil xulosa chiqarishga intiladi. Bu davrda tanqidiy fikrlash rivojlanadi hamda o'smir atrofdagi hodisalarga o'z munosabatini bildiradi boshlaydi.

Psixologlarning ta'kidlashicha, o'smirlik davrida intellektual rivojlanishning asosiy omillaridan biri ijtimoiy muloqot hisoblanadi. O'smir tengdoshlari bilan fikr almashish orqali

¹ Vygotskiy L.S. "Psixologiya razvitiya rebenka". Moskva, 2005.

yangi bilim va tajribalarni egallaydi. Ayniqsa, jamoada ishlash, guruhli faoliyat va bahs-munozaralar tafakkurning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Intellektning ijtimoiy tabiati. Intellekt biologik omillar bilan bir qatorda ijtimoiy muhit ta'sirida ham rivojlanadi. O'smir yashayotgan oila muhiti, maktabdagi ta'lim sifati, do'stlar davrasi va jamiyatdagi madaniy qadriyatlar uning intellektual salohiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Oilaning ta'siri. Oiladagi sog'lom psixologik muhit o'smirning erkin fikrlashi va intellektual rivojlanishiga yordam beradi. Ota-onaning farzand bilan muloqoti, kitob o'qishga bo'lgan munosabati, farzand fikriga hurmat bilan qarashi o'smir tafakkurining rivojlanishida muhim omil hisoblanadi.

Tengdoshlar guruhi O'smir uchun tengdoshlar fikri juda muhim bo'ladi. Ular bilan muloqot qilish jarayonida o'smir o'z qarashlarini himoya qilishni, muammolarni muhokama qilishni va boshqalarning fikrini tinglashni o'rganadi. Bu esa ijtimoiy intellekt rivojlanishiga xizmat qiladi.

Maktab o'smir intellektini rivojlantiruvchi asosiy ijtimoiy institutlardan biridir. O'qituvchining pedagogik mahorati, interfaol metodlardan foydalanishi va ijodiy muhit yaratishi o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi.

Zamonaviy axborot texnologiyalarining ta'siri. Bugungi kunda internet va ijtimoiy tarmoqlar o'smirlar intellektual rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Bir tomondan, ular keng ko'lamdagi axborot manbalariga ega bo'lish imkoniyatini yaratadi. Ikkinchi tomondan esa, noto'g'ri axborotlar va virtual muloqotning haddan tashqari ko'payishi tafakkurga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Shu sababli o'smirlarda axborotni tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish muhimdir. Media savodxonlikni rivojlantirish orqali ularning intellektual faoliyatini yanada samarali tashkil etish mumkin.

O'smirlarda ijtimoiy intellektning namoyon bo'lishi: Ijtimoiy intellekt insonning boshqalarni tushunish, ular bilan samarali muloqot qilish va ijtimoiy vaziyatlarga moslashish qobiliyatidir. O'smirlik davrida bu qobiliyat faol rivojlanadi. O'smir boshqalarning hissiyotlarini tushunishga, jamoada o'z o'rnini topishga va munosabatlarni boshqarishga harakat qiladi.²

Ijtimoiy intellekti rivojlangan o'smirlar odatda:

- * muloqotga tez kirishadi;
- * nizolarni tinch yo'l bilan hal qilishga intiladi;
- * boshqalarning fikrini hurmat qiladi;
- * jamoaviy ishlarda faol qatnashadi;
- * empatiya hissigacha ega bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, o'smirlik davrida intellektning rivojlanishi bevosita ijtimoiy muhit bilan bog'liqdir. Oila, maktab, tengdoshlar va zamonaviy axborot vositalari o'smir tafakkurining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Shu bois o'smirlarning intellektual va ijtimoiy rivojlanishi uchun sog'lom psixologik muhit yaratish, mustaqil fikrlashni qo'llab-quvvatlash va samarali kommunikativ faoliyatni tashkil etish zarur hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vygotskiy L.S. "Psixologiya razvitiya rebenka". Moskva, 2005.

² G'oziev E.G'. "Umumiy psixologiya". Toshkent, 201

2. Davletshin M.G. "Yosh davrlari va pedagogik psixologiya". Toshkent, 2010.
3. G'oziev E.G'. "Umumiy psixologiya". Toshkent, 2017.
4. Karimova V.M. "Ijtimoiy psixologiya". Toshkent, 2012.
5. Piage J. "The Psychology of Intelligence". London, 2001.
6. Rubinshteyn S.L. "Osnovi obshchey psixologii". Sankt-Peterburg, 2008..

INNOVATIVE
ACADEMY